

TİROJ Dergisi Mart 2007

1. Cumhuriyetin kuruluşu sonrası azınlıkların tanımının Lozan'da Müslim-Gayri Müslim ayrımı üzerinden yapıldığını biliyoruz.

Azınlık tanımının bu şekilde yapılmasının kuruluştan bugüne azınlıklar açısından (özelde Ermeniler açısından) ne gibi sonuçları olmuştur?

Müslüman-Gayrimüslim ayrımı, Millet Sistemi'nin özüdür ("Millet", 20. yüzyıl başına kadar, Osmanlı'da "ümme" anlamına gelirdi; ulus değil). Bu sistem, Osmanlı'nın artık bir imparatorluk olması ve içine çok sayıda gayrimüslimi dahil etmesi üzerine, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü gayrimüslimler Müslüman yasasıyla, yani şeriatla yönetilemezdi. Kendi dinsel yasalarına göre yönetilebilirlerdi.

Millet Sistemi birinci grubu, etnik mensubiyetleri ne olursa olsun tek bir parça olarak düşünür. Bu kategori "Millet-i Hakime"dir (hüküm verici, yani dominant cemaat).

İkinci kategori ise "Millet-i Mahkume"dir (hakkında hüküm verilen, yani domine cemaatler). Millet-i Mahkume gayrimüslimleri din ve mezheplerine göre çok çeşitli parçalara ayırır.

Özet olarak, iki kategori arasında tam bir eşitsizlik vardır. Fakat, görüldüğü gibi, Millet-i Mahkume kendi "Milletbaşı"ları (patrikler, başhaham) tarafından yönetildiği için kendi içişlerinde tamamen özerktir. Hatta, kendi üyelerinden vergi bile toplarlar. Karşılığında, Sultan'a sadakat gösterirler.

1454'te başlayıp 1839 Tanzimat Fermanının "Bütün tebaa kanun karşısında eşittir" demesi üzerine hukuki açıdan sona eren sistem, Lozan'da kodifiye edilmiştir (kağıda geçirilip hukuk olmuştur). Zaten, hiçbir zaman insanların zihinlerinden kaybolmamıştı. Şu anda da Türkiye'de en canlı biçimde yaşıyor. Zihinlerde ve mahkeme kararlarında. 1936 Beyannamesi diye anılan hukuk rezaleti nedir ki?.

Şu andaki durum şöyle:

1) Gayrimüslimlerin domine/ikincil ("aşağılık") durumu devam ediyor. En azından zihniyetlerde ve hatta mahkeme kararlarında ve ayrıca yasalarda (örnekler için benim Türkiye'de Azınlıklar kitabına bakınız).

2) Üstelik, gayrimüslimler bir de "Truva Atı" diye anılmaya başlandı. Çünkü Osmanlı'da eşitlik olmaması yüzünden Batılı büyük ülkeler imparatorluğun içişlerine karışmak için özellikle 1878'den sonra mükemmel bir bahane olarak gayrimüslimleri bulmuşlardı. Gayrimüslimlere "Niye bize müdahale etmek isteyenlerin oyuncağı oldunuz?" hıncı bugün de aynen sürüyor. Sanki bu bahaneyi, sistemde reform yapmaya yanaşmamakla Osmanlı yaratmamış gibi. (Aynı durum Cumhuriyet Türkiye'sinde de çok daha geniş olarak yok mu acaba?)

Tabii, bu iki noktaya bir de şunu eklemek lazım: İmparatorluklar alt kimliklere tam bir saygı gösterirler. Ulus-devlet ise onları asimile etmeye girişir; zaten ulus-devletin tanımı şudur: "Ulusunu tek bir etnik/dinsel gruptan ibaret varsayan (ve onu öyle yapmak için asimilasyona girişen) devlet türü". Gayrimüslimler bugün özerkliklerini tamamen yitirmişlerdir, karşılığında da eşit olamamışlardır.

Şimdi, bütün bu söylediklerimi Ermenilere uygulayınız, olsun bitsin. Tabii, 1915'te o muazzam Ermeni emlaki üzerine oturulmuş olduğunu ve bunları kimsenin elden çıkarmayı aklının ucundan bile geçirmedğini akıldan çıkarmayarak.

Bu ayrım Müslüman ağırlıklı Kürtlerin Ermenilerle ilişkilerine nasıl yansımıştır?

Coğrafya icabı tabii ki Ermeni mallarının üzerine oturanlar esas olarak Kürtlerdir. Bu konuda daha fazla yazmak gerekli mi? Acaba Kürtler, batıdaki Yunanlılarla yapılan Milli Mücadeleye (sınırlı kalan Koçgiri olayı hariç) niye bu kadar can-u gönülden katıldılar, bir düşünelim. İki sebebi var. Birincisi, işgal altındaki halifeyi kurtarmaktı. Ötekini siz bulun.

Ayrıca, burada çok çok önemli bir nokta var: Bu Millet Sistemi zihniyetlerimize öyle bir işlemiştir ki, bugün Türkiye’de domine olan yani başat-olmayan, zayıf konumdaki gruplar da hâlâ Millet-i Hakime ideolojisini sürdürmektedirler. Kürtlerin ve Alevilerin her fırsatta: “Biz azınlık değiliz. Biz, esas ve kurucu unsuruz” demeleri ne anlama geliyor sanıyorsunuz?

2. Bugün Türkiye’de yaşayan azınlıkların (özelde Ermenilerin) azınlık olmaktan kaynaklı yaşadıkları psikolojik, sosyal, siyasal, ekonomik baskılar var mıdır? Varsa bunları örneklendirebilir miyiz?

Ermenilerin yaşadığı ekonomik vs. baskılar, bütün gayrimüslimlerinkine aynıdır (simge: 1936 Beyannamesi).

Ama psikolojik ve sosyo-psikolojik diyorsanız, ötekilerden çok fazladır. Hrant olayında da tekrar gördük. Rumlarınki de bunlara yakındır. Unutmayalım: Yunan kimliği 1820’lerde “Türk” imajını öteki olarak kullanarak inşa edildi. Türkler de kendi kimliklerini tam yüz yıl sonra Yunanlı/Rum ve Ermenileri öteki olarak kullanarak inşa ettiler. Özellikle de Ermenileri.

Bunun örneklerini verecek vaktim ne yazık ki yok. Türkiye’de Azınlıklar’da bol bol var.

3. Hrant Dink’in öldürülmesinin Türkiye’de tarihsel olarak süregelen bir politikanın sonucu olduğunu söylemek mümkün müdür? Şayet tarihsel olarak devam eden bir politika ise bu politikanın diğer ulus ve inançlara (Örneğin Kürtler ve Aleviler, Süryaniler, Ezidiler vb.) yansımada ne gibi benzerlikler vardır?

Hrant, temelde, Ermeni olduğu için öldürüldü. Şimdi nasıl kalkıp da “Biz 1915’te soykırım yapmadık”ı kabul ettireceğiz, düşünmek lazım.

Diğer zayıf konumdaki gruplara (İngilizcesi: *vulnerable groups*) gelince:

Türkiye’de makbul insan, yani “Beyaz Türk”, LAHASÜMÜT’tür. Yani: Laik, Hanefi, Sünni, Müslüman, Türk. Bu niteliklerden biri eksikse, “makbul” değildir. Hatta icab-ı halinde “maktul” bile olabilir. Yezidileri, Kürtleri, Alevileri, Süryanileri, vs. bu açıdan düşünürseniz fazla söze gerek kalmaz.

İşte Türkiye şimdi bu olumsuz tarihsel mirası sırtından atma sancıları yaşıyor. Millet Sistemini aşmaya çalışıyoruz. Silmeye çalışıyoruz. Kolay değildir, yüzlerce yıllık sistemdir. Bu sistemden yararlananların direnmeleri normaldir.

İnsana insan olarak değer verenlerin direnmeleri de. İşleri zordur; baksanıza Kürtler ve Aleviler bile ne diyor esas ve kurucu unsur olma konusunda.

Ama tarih, insana insan olarak değer verenlere doğru akıyor. Cennete gidiyoruz, ama cehennemden geçmek zorundayız.